Spekülatif Masonluğun Kuruluşu Öncesinde

İngiltere Sahnesindeki Oyunlar - I

Murat Özgen Ayfer

Spekülatif Masonluk olarak da andığımız günümüzdeki Masonluk, 1717 yılında İngiltere'de, **Londra Büyük Locası**'nın oluşturulmasıyla bir kurumsal yapı edinmişti.

[Bu elbette gayet iyi bilinen bir şey ama işte bu yazıya da bir girişle başlamak gerekiyordu. Zaten burada "İngiltere sahnesi" dediysek de tüm olaylar Londra ve çevresinde döner.]

Daha önce başka isimli bir akım tarzında var olduğu düşünülse bile bu olay, "Spekülatif Masonluğun kuruluşu" olarak nitelendi.

Nitekim 2017 yılında dünyanın çeşitli yerlerindeki mason örgütleri, bu kuruluşun 300. yıldönümünü kutladı.

Demek ki, Londra Büyük Locası'nın kuruluşu, Spekülatif Masonluğun bu kurumsal başlangıcı İngiltere'ye özgü değildi; öyle gibi görünse ya da gösterilse bile aslında **evrensel** bir nitelik taşıyordu.

Bu olgu, Spekülatif Masonluğun 1723 yılında yayımlanan ilk anayasasının birinci yükümlülüğünde de belirgin bir şekilde ortaya konmuştur.

Ancak, İngiltere'deki Masonluğun 18. yüzyıl ortasından 19. yüzyıl başına kadar süren bölünmüşlüğünün sonrasında, 1813 yılında kurulmuş olan İngiltere Birleşik Büyük Locası, -Spekülatif Masonluğun bu ilk oluşumu sırasında benimsenmiş ilkelerle tam bir uyum içinde olmasa da- bu özgün kuruluş tarihini sahiplendi, âdeta kendine mâl etti. Bundan ötürü iki yüzyıldan beri kullandığı amblemini bile değiştirdi.

Ancak şimdi burada dedikodu yapmayı bir yana bırakalım da şu Londra Büyük Locası'nın kuruluşunu hazırlayan olayların bir tiyatro oyunu gibi olan gelişimine bakalım.

***

Bu bir tür tarihsel bakıştır. İki gerekçesi var.

Birincisi: Kitaplarda Spekülatif Masonluğun kurumsal oluşumunun ilk adımı birçok ayrıntıya girilerek anlatılmış ama bunun **nedeni, bu kuruluşun amacı, öncesindeki hazırlık ve gelişimler** yeterince açık ve anlaşılır bir tarzda belirtilmemiş. Akla ve mantığa uymayan uydurma gerekçeler gösterilmiş. Bunlar bizi yanıltıyor.

Dolayısıyla konunun bir başka yönden bakılarak incelenmesi, tiyatro sahnesinin sadece önünde olup bitenler ile yetinmeyip, gerisine yani sahne bakmak gerekiyor.

İkincisi: Bu kuruluş, ayrıntıları bakımından **Masonluk Tarihi'nde anlatılanlarla tıpatıp aynı değil.** Bu tarihçeyi yazmış olanlar ile o tarih yazarlarından alıntı yaparak aktarımlarda bulunanlar kusura bakmasın; gerçi anlatımların doğru yanları da var ama bazıları yanlış... Sıradan olaylar doğru, onlara bir diyecek yok ama bu işin aslı, arka planı öyle değil. Sahne gerisinde olanlar önde gösterilenlerden farklı…

Sahnenin arka yanını da önü gibi aydınlatırsak bu farkı görme olanağımız doğabilir. Buna da gerek var çünkü sahnenin önündeki oyun kendi başına oynanmıyor; arkadan yönetiliyor.

Hayli dramatik hatta trajik yönleri oluşuna karşın buna bir tiyatro türü olarak "dram" desek olmaz; "trajedi" diyemeyiz çünkü bu sözcüğün tanımına uymaz; yer yer gülünç sayılabilecek yönleri bulunuşu nedeniyle "komedi" desek hiç olmaz. Belki genelde "piyes" denilebilir ama en güzeli **"*oyun*"** sözcüğünü kullanmak çünkü içerdiği konular bakımından bunun mecazî anlamı da geçerli.

***Oyunlar**, gizli tutulan ve açıkça gösterilen gerekçeleri birbirinden farklı olan, kazananı ve kaybedeni olan davranışlardır.*

****

Londra Büyük Locası'nın kuruluşu 18. yüzyılın ilk çeyreğinde ama bu senaryonun ilk perdesi ta 16. yüzyılda başlıyor.

Böyle deyince sakın Operatif Masonluktan söz edeceğimizi sanmayın; o apayrı bir konu. Üstelik o geleneksel bina inşaatı meslek ve zanaatının Çağdaş Masonluğun tarihçesiyle doğrudan ilgisi de yok.

«Ne demek bu?... Ne demek doğrudan ilgisi yok?» diye itiraz etmekte olabilirsiniz.

Doğrudan ilgisi yok demek, hiç ilgisi olmadığını söylemek değildir; ancak ilgisi varsa bunun dolaylı olduğunu söylemektir.

Ondan önce doğrudan ilgisi olan başka kurumlar var.

Oysa yazılagelmiş olan Masonluk Tarihi'nde hep Operatif Masonluk ile doğrudan ilgi kurulmuş, buna özen gösterilmiş. Bu arada birçok tarihsel etki ve oluşum, diğer kurumlar göz ardı edilmiş; onlar bir yana bırakılıp sadece inşaatçı nitelikli Masonluk üzerinde odaklanılmış.

Hep denilen özetle şu: *"Önce bir Operatif Masonluk vardı. Bir meslek olarak gücünü yitirdi. Onun yerini Spekülatif Masonluk aldı."*

Bir de şöyle denir: *"Spekülatif Masonluk Operatif Masonluğun devamıdır."*

Buna karşılık şöyle diyecek olursak, siz buna ne dersiniz?

Hayır efendim, öyle değildir.

Spekülatif Masonluk, sanki Operatif Masonluğun yerine geçmiş, onun devamıymış gibi gösterilmiştir.

İşte bu sahnenin önündeki oyundur. İzleyicinin görmesi istenendir. O nedenle gösterilendir. Arka plandaki, gösterilmeyen oyun ise farklıdır.

Aslında bu ikisi birbirinden apayrı da değildir; ikisi birden bir bütündür. Fakat sahne arkası izleyiciye kapalı tutularak sahnenin önündeki oyunun arkadakiyle birlikte görülmesi engellenmiştir.

Bunun da kendine özgü bir gerekçesi var.

«Haksız bir gerekçe mi?» diyeceksiniz.

Hayır, haksız değil. Daha doğrusu bu oyun ilk kez sahneye konulduğunda ve ondan bir süre sonrasına kadar haklıydı. Öyle olmalıydı. O sıralarda başka çare yoktu. Yoksa hiç oynanamayacaktı.

Fakat artık öyle değil. Hem uzun zamandan beri öyle değil. İngiltere'deki sahnede belki hâlâ aynı oyun, aynı tarzda sergilenmekte olabilir; bu, İngiltere'nin krallığı korumakta olan yapısı bakımından günümüzde bile zorunlu görülebilir ama çok zamandan beri başka yerlerde de sahneler kuruldu ve aynı oyun aynı biçimde sergilenmiyor.

«Karmakarışık, anlaşılamaz laflar… Bu açıklamalar daha belirgin, daha anlaşılabilir olamaz mı?» diye yakınacaksınız.

Haklısınız. Elbette dediğiniz gibi olabilir. Zaten olmalıdır da… Öyle yapalım.

Spekülatif-Operatif

Sonradan "Spekülatif Masonluk" olarak adlandırılmış akım, topluluk, sistem ya da kurum, -her ne derseniz deyin- kendi başına birçok evreden geçmiş bir tarihsel oluşumdur.

Dediğimiz üzere, Operatif Masonluk diye adlandırdığımız geleneksel bina inşaatı mesleği ve zanaatı ile bağlantısı dolaylıdır; sadece ilk kurumsal örgütlenmesi sırasında ona yamanmıştır.

Daha iyi bir deyişle, Operatif Masonluğu kendi amaçları doğrultusunda bir araç, bir kalıp olarak kullanmıştır. Ondan loca düzeyindeki örgütlenme ve yönetim biçimi bakımından da yararlanmıştır.

Kuşkusuz buna bir de bazı bina inşaatı öğelerinin ve âletlerinin ritüellerde ve uygulamada simgesel anlamlarla değerlendirilmesi de katılmıştır.

Spekülatif Masonluk ezoterik bir kurumdur.

Operatif Masonluk ezoterik değildi.

Her ezoterik nitelikli kurum gibi Spekülatif Masonluğun da bir öğretimi, bir felsefesi vardır.

Operatif Masonlukta böyle bir şey yoktu. Sadece dinsel bağlantılı bir töre dizgesi vardı.

Her ezoterik nitelikli kurumda olduğu gibi bu öğretim ya da felsefenin aktarımında simgelerden büyük ölçüde yararlanılır.

Operatif Masonlukta simge değerlendirmesi diye bir şey yoktu.

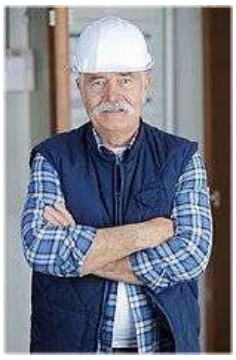
İşte bu simgelerden birçoğu Operatif Masonluğun öğeleridir. Nitekim sadece tarihsel değil günümüzde de süren dolaylı bağlantı bu bağlamdadır.

Şunu da gözden kaçırmamalı: Spekülatif Masonluğun tüm simgelerinin ve yöntemlerinin bir listesini yapsak ve bunu 18. yüzyıl başındaki bir klasik bina inşaatı ile karşılaştırsak, ortaya şöyle bir durum çıkar:

- Spekülatif Masonluktaki bazı öğeler ve simgeler o dönemin bina inşaatında (Operatif Masonlukta) yok;

- O dönemin bina inşaatının ve yönteminin öğeleri arasında Spekülatif Masonlukta olmayanlar var.

Masonların loca toplantılarına katılıp çalışırken giyim tarzını da örnek alabiliriz. Hangi çırak, kalfa ya da üstat günümüzdeki bir bina inşaatı elemanı gibi giyinir?

Fakat konuya bu yönden bakmak demagoji olur.

Ancak şunu rahatça söyleyebiliriz: Spekülatif Masonluk, tarihsel oluşumu bakımından Operatif Masonluğun varlığına gereksinme duymuyordu. Olsa da olurdu, olmasa da… Nitekim şu tiyatro oyununu izlediğimizde bu deyişin doğrulanışını göreceğiz.

***

Spekülatif Masonluğun Operatif Masonluk ile doğrudan ilgisi olmadığını, ancak dolaylı bir ilgiden söz edilebileceğini üst üste bilmem kaç kez belirttik. O ilgi için "yapay ve göstermelik" bile diyebiliriz.

Bir diğer deyişle, -tekrar için kusura bakmayın ama vurgulamak için de tekrar gerek- **Spekülatif Masonluk Operatif Masonluktan doğmamıştır ve onun biçim değiştirmiş devamı da değildir.**

Fakat asıl amacı gizlemek için ve o tarihte İngiltere'deki koşulların gereği, öyleymiş gibi gösterilmiştir.

Sonra da bu oyun benimsenip gerçekten öyle olduğu kabul edilmiştir.

Üç yüzyıl boyunca bundan dönülememiş, bu işin ardındaki gerçek bir türlü açıklanamamıştır.

Acaba "açıklanmasından kaçınılmıştır" mı demeli?

«Bu iddia kabul edilirse Batı dünyasında Masonlukta büyük bir sarsıntı, dehşetli bir deprem yaratmaz mı?» diye sorabilirsiniz.

Elbette yaratır. Zaten o yüzden kabul görmüyor; o yüzden kaçınılıyor. Bazı gerçeklerin açıkça ortaya konulmasından çekiniliyor hatta korkuluyor.

Bu iddianın peşinde koşanlar açıkça ortaya çıksa, engellenirler. Onlara şöyle öğüt verilir: *"Pişmiş aşa su katma."*, *"Fincancı katırlarını ürkütme."*, *"Eski köye yeni âdet getirme."* Hatta biraz tehdit edercesine *"Durup dururken başına dert açma."* bile denilebilir.

Böylece Masonluğun Tarihi bakımından geçmişte olduğu gibi bugün de masonların kandırılması sürdürülüyor.

Peki, burada niçin bu aynı konuyu tekrar edip duruyoruz?

Çünkü masonlar "Operatif Masonluk da Operatif Masonluk" diye tutturmuş, ısrarla Spekülatif Masonluğun o geleneksel inşaatçılık mesleği ve zanaatından doğmuş olduğu üzerinde diretiyor.

Ortaya kasıtlı olarak dogma gibi bir yanlış bilgi atılmış. Masonların tümü ona bağlanmış, inanmış, peşinden sürüklenip duruyor.

Nerede kaldı bilgisizlik, bağnazlık ve dogmalarla savaşım?

Nerede kaldı bilimsellik, akıl ve bilgelikle davranmak?

Nerede kaldı gerçeklerin araştırılması?

Bu tekrarlardan sıkıldınız ve soruyorsunuz: «Nedir bu konu?»

1714 yılında, İngiltere'nin çiçeği burnunda kralı olan Alman Hanover hanedanından 1. George kandırılmıştı. Zaten mevcut ve onaylanmış fakat güya zayıf düşmüş olan Operatif Masonluğun geliştirilerek sürdürülmesi için bir kurumsal düzenleme yapılacağı söylenmişti. Oysa bunun arka planı bambaşka işler, birtakım art niyetler içeriyordu. O yıl ölen Kraliçe Anne bunu yutmazdı. Zaten yutmayacağını 12 yıl önce göstermişti. Bu oyun, başka bir ülkeden gelmiş olan deneyimsiz yeni krala yutturulmuştu.

George I

Hemen hazırlıklara girişilmiş, aslında spekülatif nitelikli fakat operatif görünümlü üç loca kurulmuş, Saint Paul Locası ile birlikte sayıları dört olan bu localar güya birleştirilerek adına "büyük loca" denilen bir yeni oluşum yaratılmıştı. Londra'nın tümünü kapsayan **büyük** bir loca… (Sonradan bu "büyük loca" terimi doğrudan Spekülatif Masonluğa özgü yani Operatif Masonluktan alınmış olmayan, locaların oluşturduğu bir örgütlenme tarzı adı haline geldi.)

Aradan geçmiş olan 300 küsur yıl boyunca hiç kimse çıkıp da *«Londra Büyük Locası'nı kurmuş olanlar o tarihte kralı kandırmış.»* diyememiş, gerçeği ortaya seren bir itirafta bulunamamış.

Masonluk Tarihi'ni kaleme alıp özellikle 19. yüzyılda ciltler dolusu kitap yazmış olanlar belki bunları, "bu işin aslı"nı bilmiyordu. Çünkü bu bağlamdaki bilgiler daha sonra edinildi. Bu nedenle onları kusurlu bulmak haksızlık olabilir.

Şöyle diyelim, masonca olsun: Bu bir tezdir. Gerçek böyle olmayabilir.

Şimdi bu kuruluştan yaklaşık iki yüzyıl önceye giderek başlayalım.

İngiltere'nin En Ünlü, En Çılgın Kralı

İngiltere'nin skandallar yaratmış en ünlü, en çılgın kralı kimdir?

Britanya Tarihi'nin az buçuk bilenler bile bu soruya doğru yanıt verebilir: **«8. Henry»**

Aynı soruyu Osmanlı padişahları için sorsak, apayrı yanıtlar alabiliriz. Çünkü herkesin farklı bir değer yargısı vardır; o değer yargıları da farklı gerekçeler oluşturur.

Ancak İngiltere'deki durum öyle değil. Galiba başka bir seçenek yok.

Özetle anlatalım.

Yıl 1533…

Kıta Avrupası'nda Protestan hareketinin doğuşundan 20 yıl kadar sonra, İngiltere Kralı 8. Henry, yıllar önce daha 17 yaşındayken tahta çıktığında evlenmiş olduğu, kendisinden birkaç yaş büyük Aragonlu Catherine'den boşanıp, sevgilisi Anne Boleyn ile evlenmek ister.

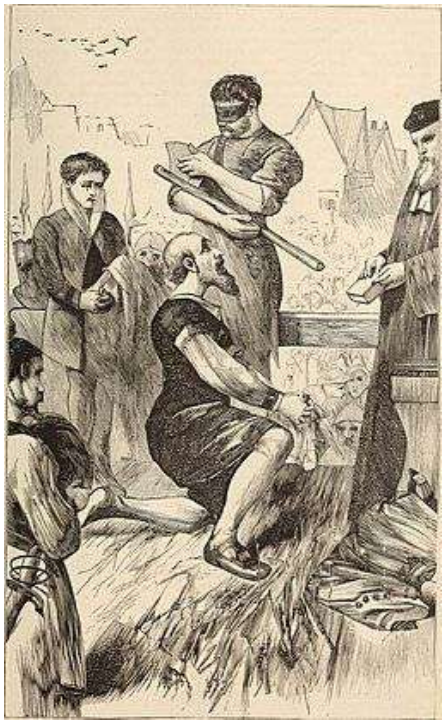
Henry VIII & Ann Boleyn

İngiltere henüz Protestanlık ile tanışmamıştır; Katolik inancına bağlıdır. Roma'daki Kilise yani Papalık ise boşanmayı dine aykırı görmektedir. Bu nedenle kralın eli kolu bağlanmıştır.

Buna bir çare bulmak isteyen 8. Henry, İngiltere'yi dinsel bakımdan Katolik Kilisesi'nden koparark Anglikan Kilisesi'ni kurar. Kendisi de Kilise'nin başına geçer yani krallığının yanı sıra ruhanî liderliğini ilan eder.

Böylece Avrupa Tarihi'ndeki ilk teokratik devlet yapısının da kurucusu olur ama tarihte bundan pek söz edilmez. İşin o yönü bizim için de ilgi konusu değil.

Utopia adlı dünya çapında ünlü yapıtın yazarı Şansölye Thomas More bu girişime şiddetle karşı çıkar. Fakat Kralın dediği dediktir; hiç kimse onu bu kararından caydıramaz. Nitekim bu değerli devlet adamı önce devre dışı bırakılır, sonra birtakım başka bahanelerle suçlanır; uzun boylu bir yargılama sürecinin sonunda kafası kesilir.

Bu yeni durumun uzun sürdüğünü, olumlu bir meyve verdiğini sanmayın. 8. Henry, topu topu 3 yıl sonra ikinci karısının boynunu vurdurup bu kez yeni sevgilisi Jane Seymour ile evlenir.

Aynı tarzda onu da boşayıp birbiri ardınca üç evlilik daha yapar. Çılgın!

1547 yılında öldüğünde, üçüncü karısından doğma oğlu 6. Edward çocuk yaşta tahta çıkarsa da ömrü yetmez. 1553 yılındaki ölümü üzerine onu izleyen İspanyol asıllı Philip'in İngiltere krallığı da uzun sürmez.

Yıl: 1559…

İngiltere tahtı, 8. Henry'nin boynunu vurdurmuş olduğu ikinci karısından doğma kızı **Elizabeth**'e kalır.

Bu arada 8. Henry'nin kız kardeşi Margaret bir İskoç soylusuyla evlenmiştir. Oğlu İskoçların Kralı James V'ten sonra torunu **Mary** İskoçların kraliçesi olmuştur.

Elizabeth İngiltere kraliçesi... Mary İskoçların kraliçesi…

Biri ülkenin, diğeri halkın kraliçesi... İkisi aynı şey değil.

Bu iki kraliçe, yaşamları boyunca birbirleriyle çekişip durur.

Sadece onlar mı?... Genelde İngilizler ile İskoçlar hep çekişmiştir.

İskoçlar, günümüzde bile şöyle bir söz eder: *«Bizim kraliçemiz Mary, Elizabeth'ten daha temizdi. Çünkü Edinburgh'da bir hamam yaptırdı ve yılda iki kez orada yıkanırdı. Elizabeth ise banyoya yılda sadece bir kez girerdi.»*

Şimdi diyeceksiniz ki, «Bunların Masonluk Tarihi ile ne ilgisi var!»

Eh, Masonluk Tarihi'nin Londra Büyük Locası'nın kuruluşuyla bağlantılı bölümü, aynen ünlü tarih yazarlarınca anlatılmış olduğu gibiyse bunların hiç ilgisi olmayabilir. Fakat ilgileri varsa, Masonluk Tarihi'nde anlatılmamış bir şeyler, eksikler olduğu ortaya çıkar.

Bunun üzerine «Bunlar bilinmeyen şeyler değil ki!» diyebilirsiniz.

Evet, Britanya Tarihi'nde çok daha ayrıntılı bir şekilde anlatılan şeyler. Fakat Spekülatif Masonluğun ilk örgütlenmesinin Londra'da oluşuna karşın Masonluk Tarihi anlatımlarında gereken bağlantılar kurulmamış, o kapsamda değinilmemiş konular.

«Ne alâka?» diyeceksiniz.

Acele etmeyin; daha yeni başladık. Bu öyle kısaca birkaç tümceyle hemen anlatılıp bitirilebilecek bir konu değil.

Tarihteki o tiyatro oyununun birinci perdesinin sahne arkası…

Bunun izleyecek perdelerde Spekülatif Masonluk ile bağlantısı ağır ağır kuruluyor. İşte o zaman "ne alâka" olduğu da görülüyor.

Oysa aynı dönemde var olan Operatif Masonluk ile hemen hiçbir bağlantı kurulamıyor yani o bakımdan "hiç alâkası yok."

Stuart Hanedanı

İşte bu ara başlık üzerine kimi okurların gözleri parlamıştır «Ha, konuya o yönden bir bağlantı kurulacak anlaşılan!» diye, «Stuartlar… İskoç Masonluğu falan, değil mi?»

Yok, yok. O kadar değil. O, çok sonra sahneye konulmuş bir başka oyun.

İskoçların Kraliçesi Mary, birkaç evliliğinin kapsamında bir de o sırada saray kahyası olan kuzeni Henry Stuart ile evlenmiş. (Saray kahyasını sakın küçümsemeyin; monarşide bu çok önemli bir mevkidir. Tarihte birçok saray kahyasının kralı devirip tahtı ele geçirdiği bile görülmüştür.)

İskoçların Kraliçesi Mary & Henry Stuart

İngiltere Kraliçesi Elizabeth ise, döneminde ülkesine kültür bakımından bir altın çağ yaşatmış olmasının berisindeki bireysel yaşamı bakımından hiç evlenmemiş; çocuğu da olmamış. Kuzeni Mary'den öylesine nefret ediyormuş ki 1587 yılında bir entrika düzenleyip, onu ortadan kaldırtmış. (Zaten o tarihlerde Kıta Avrupası'nda da herkes birbirini ortadan kaldırıp duruyor; hanedanlar arasında dehşetli kırışmaların olduğu bir dönem bu.)

Elizabeth 1603 yılında öldüğünde, şu işe bakın ki İngiltere tahtına çıkması gerektiği belirlenen kişi Mary'nin oğlu, İskoçların Kralı **James VI** olmuş.

James VI Stuart, Londra'ya gelip İngiltere tacını da giyince adı değişmiş; bu kez **James I** olmuş.

Böylece Britanya'da tarihte ilk kez "Birleşik Krallık" (United Kingdom) oluşmuş bulunuyor. Gerçi bunun siyasi olarak daha sonra, 1707 yılındaki bir anlaşmayla kurulduğu belirtilir ama bundan yüz yıl önce İngiltere ile İskoçya aynı kralın egemenliği altında olduğuna göre bir birleşik krallık olgusu var demektir.

Kan Gövdeyi Götürüyor

İskoç asıllı James I İngiltere tahtına da oturur oturmaz ülkede huzursuzluk çıkmaya başladı. Yüzyıllar boyu süregelmiş İskoç-İngiliz uyuşmazlığına bir de mezhep konusu eklenmiş oluyordu. Çünkü bu arada İskoçlar, 16. yüzyılda Avrupa'daki Jean Calvin'i izleyen John Knox'un önderliğinde, sonradan **Presbiteriyenlik** denilecek olan Protestan inancını benimsemişti. İngiltere ise 8. Henry'den bu yana teokratik bir ülke olduğundan, şimdi İskoçya'dan Presbiteryen bir kral gelmiş, Anglikan Kilisesi'nin ruhanî lideri durumuna geçmiş oluyordu.

Kral James I, karakteri bakımından yumuşak, ılımlı, uyuşmacı bir adamdı. İster istemez lideri olsa da Anglikan Kilisesi'ni kendi haline bıraktı, pek sokulmadı. Böylece onun kral olduğu dönemde, kimileri bu durumdan ötürü hoşnutsuz olsa da önemli sayılabilecek bir olay çıkmadı.

James I, kızı Elizabeth'i Rhine Kontu Friedrich ile evlendirmişti. 1617 yılında Bohemyalı soylular, Friedrich'e kendi ülkelerinde taç giymeyi önerdi. Tam Friedrich bunu kabul ederek Bohemya kralı olmuştu ki tarihte sonradan **"30 Yıl Savaşları"** olarak anılan din çatışmaları patlak verdi. Bu savaşın temelinde politik nedenler de vardı ama öncelikle Katolikler ile Protestanlar birbirlerini boğazlıyordu.

Çatışmaların ilk yılları Katoliklerin üstünlüğüyle geçti.

Protestanların çoğu Germen asıllıydı. Onları destekleyen Rozkruacılardan bazıları (Huguenotlar) kıta dışına kaçarak Britanya'ya sığındı. Böylece Rozkrua Tarikatı'nın gelişimi, İngiltere'de Kıta Avrupası'nda olduğundan çok daha rahat gerçekleşebilecek duruma girdi.

1625 yılında James I ölüp de yerine oğlu **Charles I** geçince işler değişti.

Yeni kral, Presbiteriyenliği İngiltere'ye de yerleştirmeye kalkıştı. Batı Avrupa'daki çatışmaların benzeri Britanya'ya sıçradı. İngiltere, tarihinin gelmiş geçmiş en kanlı iç savaşını yaşamaya başladı.

Ünlü Şansölye **Oliver Cromwell**, 1649 yılında egemenliği ele geçirip, kralın kafasını kestirdi. (Bu olay, tarihe özellikle bu deyişle geçmiştir. Kral idam edilmemiş, kafası kesilmiştir.)

İngiltere'deki Rozkruacılar aslında Stuartlardan yanaydı ama bunu gizli tutup tarafsız görünmeyi yeğlediler. Hiç kimse onları İngiltere'de şimdi "vatan haini" olarak gösterilen Stuartları desteklemekle suçlamadı.

Bundan sonra Cromwell, tüm krallık hanedanını yani Stuartları yurt dışına sürdü. Onlar da gidip Fransa'ya, hısımlarının yanına yerleşti. Çünkü İskoç ve Fransız hanedanları arasında öteden beri sıkı aile bağları vardı. Bu ilişkiler yüzyıllar öncesine dayanıyordu; ta Keltlerin Galya'dan Britanya'ya göçtüğü zamanlara kadar.

Oliver Cromwell, İngiltere'de İngilizcede ***"Commonwealth"*** olarak anılan bir tür cumhuriyet kurdu. Böylece Avrupa tarihinde ilk kez güya halk yönetimi tarzında bir devlet oluşmuştu. (Ancak aslında egemenlik elbette gene aristokratların elindeydi.)

İngiltere'deki bu yeni rejim topu topu 9 yıl dayanabildi. Cromwell ölünce, kafası kesilmiş olan kralın sürgündeki oğlu **Charles II** ana yurda dönerek İngiltere'de monarşiyi geri getirmeyi başardı.

Peki bu iş nasıl gerçekleşebildi?

Bunun yanıtı kısaca verilemez; ayrıntılı bir anlatım gerektirir.

Üstelik bu konu giderek günümüzdeki Masonluğun kurumsal bakımdan ilk oluşumu ile bağlantılı bir olaylar dizisine, tiyatro sahnesindeki oyunun üçüncü perdesine uzanmaktadır.

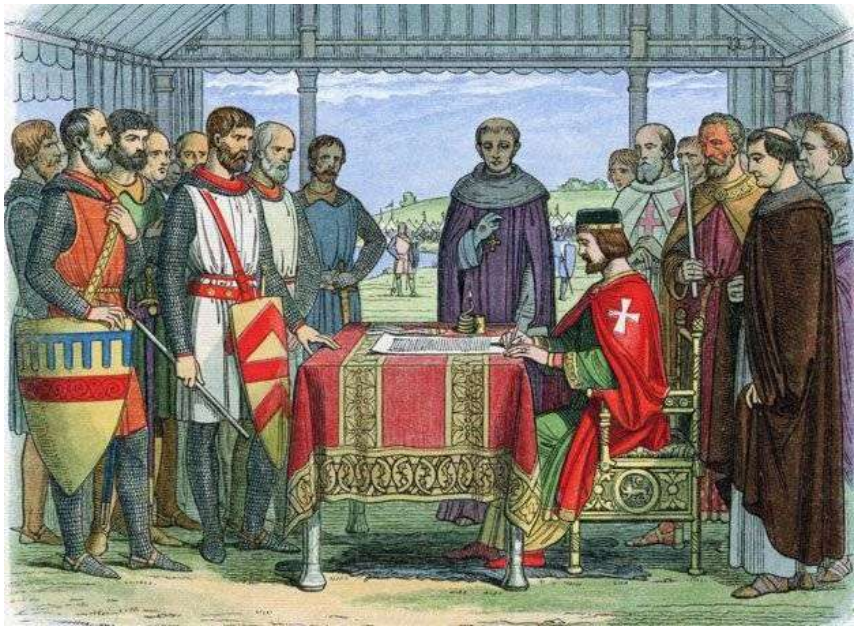
***

Kral ortadan kaldırılınca, ülkeyi bir parlamento ile onun seçtiği hükümet yönetebilir. Bu iş, halk krallığa alışmış olsa bile gerçekleştirilebilir.

Ancak bir kez egemenlik halk adına hareket ettiğini öne süren bir aristokrat grubunun eline geçti mi, krallığı geri getirmek hiç de kolay olmaz.

Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde aristokratlar ülkenin yönetiminde birinci derecede söz sahibi olmak istemiştir.

Nitekim yüzyıllar önce (1215 tarihinde) İngiltere'de Kral John ile baronlar arasında bağıtlanmış ünlü **Magna Charta** adlı anlaşmanın halkın egemenliğini sağladığı söylenirse de aslında bu değişim aristokratların ayrıcalıklarını güçlendirmekten ileri gitmemişti.

Zaten bu anlaşma Tapınak Şövalyeleri'nin gözetiminde gerçekleşmişti. Onlar için de önemli olan sıradan halk değil aristokratlardı.

Cromwell yönetimindeki o "bir tür cumhuriyet" de bu bakımdan Anglikan Kilisesi'ni rahatlatmaktan başka pek bir değişiklik oluşturmamıştı.

Buna karşın böyle bir durumda monarşiyi geri getirebilmek için çok iyi bir planlama yaparak bunu özenli bir tarzda yürürlüğe koymak gerekirdi.

Nitekim Cromwell'in ölümünden sonra öyle oldu.

Bu planlamanın yapılmasına Cromwell'in ölümü üzerine değil, önceden başlanmış olduğu da biliniyor. Bundan ötürü Cromwell'in 60 yaşına bile varmadan ölüverişinin bir entrika sonucu gerçekleştiği yani bu ölümün hazırlandığı da söylenmiştir.

Fakat ağır hasta iken, ölünce yerine oğlunun geçmesi için bir vasiyetname hazırlamış olduğuna bakılırsa, eceliyle öldüğü sonucuna varılır. Ancak bir başka şey daha anlaşılır: Demek ki Oliver Cromwell, devirmiş olduğu Stuart hanedanının yerine kendisininkini getirmeye niyetliydi: Soya bağlı imparatorluk… (Tarihte bunun örnekleri görülmüştür. İyi bilinenlerinden biri de Avrupa'daki Kutsal Roma İmparatorluğu'dur.)

Buna karşın ölümünün uzun sürede gerçekleşmek üzere hazırlandığını, tanısı konulamayan bir hastalığa yakalanmasının özellikle sağlandığını ileri sürenler çıkmıştır. Bundan da Rozkruacılar sorumlu tutulmuştur. *«İyileşme umudu olmayan hastaları kendilerine özgü birtakım yöntemlerle sağlığına kavuşturabildikleri gibi, sağlıklı birinin ölümünü de hazırlayabilirlerdi.»* denmiştir.

İngiltere'de monarşiyi geri getirmek isteyenlerin Cromwell'in bir an önce ortadan kalkmasını istediklerinde kuşku yoktur ama eylemsel olarak böyle bir şey yapılmış olduğuna ilişkin bir delil, somut bir bilgi de yoktur.

Şimdi birkaç yıl öncesine gidelim.

Robert Boyle

17. yüzyılın ünlü Rozkruacılarından İrlanda asıllı Robert Boyle, ansiklopedilerde bir matematikçi bilim adamı, kimyacı vb. olarak tanıtılır. Bilim tarihinde Francis Bacon tarafından kendisinden yüz yıl kadar önce ortaya konmuş olan **"bilimsel yöntem"** üzerinde hayli uğraşıp bunu geliştirmiş, günümüzdeki düzeye yakın bir hale getirmiştir ama çok daha fazlası var.

Robert Boyle, her şeyden önce, Ortaçağ ve sonrasındaki bilim adamlarının çoğu gibi, bir alşimist yani simyacıydı. Rozkruacı olunca zaten başka türlüsü beklenmez. Bir bilim adamı olmaktan önce, mistik hatta metafizik eğilimli bir düşünür bile sayılabilir çünkü bu bağlamda birçok yapıtı var. Hatta kimi yazarlar felsefi çalışmalarının bilimsel uğraşılarından çok daha ağırlıklı olduğunu belirtir.

Sonraları, -1675 ve 1677 yıllarında- alşimi konusunda iki kitap yazmıştı. Bu kitaplarda, konuları pek basitleştirerek anlattığını, bu işin aslının bir "sır" olup, açıkça yazılamayacağını belirtmişti.

Uzun yıllar İtalya ve Fransa'da yaşamıştı. İngiltere'ye döndüğü zaman ilk işi, Rozkrua Tarikatı ile bağlantılı birtakım girişimleri başlatmak olmuştu. **"Görünmez Kolej"** (Invisible Colledge) adlı bir eğitim kurumundan söz ediyordu. Edindiğimiz bilgiler ışığında bunun İngiltere'deki Rozkrua Tarikatı'ndan başka bir şey olmadığını anlamak zor değil…

***

Robert Boyle'un kız kardeşi, 17. yüzyıl başlarında Avrupa'daki Rozkrua akımının önderlerinden Johann Valentin Andreä'nin İngiltere'deki yakın dostlarından, modern kütüphaneciliğin kurucusu **John Dury** ile evliydi. Robert Boyle ise bekârdı; onlarla birlikte oturuyordu.

Bu evde her gün birçok ünlü kişi konuk olarak ağırlanırdı. Ancak alşimi deneylerinin yapıldığı özel günlerde seçkin ilgililerden başka hiç kimse kabul edilmezdi.

Robert Boyle, Fransa'da Georges Pierre adlı biriyle alşimi konusu üzerinde yazışıyordu. Daha sonra bu adın takma, o kişinin aslında **John Locke** olduğu anlaşıldı. Nitekim İngiliz Rozkruacılardan ünlü düşünür ve yazar John Locke, Fransa'ya sık sık gidip gelir, çoğu zamanını Languedoc'taki kentlerde geçirirdi.

Konumuz Rozkruacılar ve/veya Prieuré de Sion adlı organizasyona dokunduğunda, her nedense işin içine şu Languedoc mutlaka giriyor.

***

Robert Boyle, Oliver Cromwell'in yönetimindeki cumhuriyetimsi dönemin ilk yıllarında, politik eğilimi bakımından hiçbir sezdirmede bulunmamıştı. Şöyle desek belki daha doğru: Hiç kimse onun politik eğilimi bakımından kuşkuya düşmemiş, herkes onu "belki biraz uçuk ama zararsız bir bilim adamı" olarak tanımıştı.

Johann Valentin Andreä, Avrupa'da Rozkruacılığın yeniden oluşumuna önderlik ettikten sonra, 1637 yılında Prieuré de Sion adlı gizli politik organizasyonun büyük üstatlığını üstlenmişti. 1654 yılında ölümü üzerine yerine Robert Boyle geçti. İşte o tarihten sonra Stuartları destekleyenlerin yanında hatta ön saflarında yer aldı.

Gerek Robert Boyle gerekse onunla birlikte aynı ülküyü paylaşanlar yani hem gizli Prieuré de Sion hem onun kadar gizli olmasa da en azından ezoterik nitelik taşıyan Rozkrua Tarikatı üyeleri, Stuartların İngiltere tahtını yeniden ele geçirebilmesine destek sağladı. Elbette bedava değil, Charles II'den kopardıkları birtakım ödünlerin karşılığında…

Şimdi burada ilginç bir soru akla gelebilir: «Pieuré de Sion'un emeli Kıta Avrupası'nda değil miydi? İngiltere'ye niçin bulaşıyor?»

İki nedenle:

1- Bu organizasyonun çok işine yarayabilecek Protestan inançlı birçok düşünür ve bilim adamı, -daha önce değinmiş olduğumuz gibi- 30 Yıl Savaşları (1618-1648) ve sonrasında Huguenotlar ile birlikte İngiltere'ye göç etmiş, daha doğrusu sığınmıştı. Bu kişiler, Avrupa'daki emellere destek için kullanılabilirdi.

2- Belli ki, Fransa Krallığı dışarıdan entrikayla elde edilemiyor, içeriden çökertilmesi gerekiyordu. Bu bağlamda Fransa'daki İskoçlara çok önemli roller düşüyordu. Fakat onların çoğu orada sürgün olarak bulunuyordu. Oysa Stuart egemenliğindeki Birleşik Krallığın aktif desteği sağlanırsa, durum çok farklı olurdu.

Dolayısıyla Prieuré de Sion şimdi Stuartlara yardım etmeliydi ki, sırası geldiğinde onlardan destek alabilsin.

***

Stuartlar Birleşik Krallık tahtını yeniden ele geçirmeyi başardığında tahta geçen Kral Charles II, Robert Boyle'un sözünü ettiği o görünmez koleji resmen etkinliğe geçirmesi için ona izin verdi. Ancak bir koşulla: Bu kurum öyle "görünmez" falan değil, açık ve görünür olacaktı. Etkinliğini de kendi koruması altında sürdürecekti.

Böylece **Royal Society** (Krallık Kurumu) adını taşıyacak olan bu kurum, doğrudan kralın gözetimi altına girmiş oluyordu.

Bazı Türkçe yazılarda bu kurumun adının doğrudan çevirisinin yapıldığını görebilirsiniz. Ancak öyle olunca özgün anlamını yitiriyor, sanki cins isim gibi oluyor. O nedenle İngilizcedeki özgün yazılışını olduğu gibi korumak çok daha iyi… (Masonlukta bu durumla "royal" sıfatını taşıyan birtakım başka terimlerde de karşılaşırız.)

Kimilerine göre bu kurumun oluşmasında önceden etkisi olmuş biri daha vardı: Dönemin ünlü Rozkruacılarından **Elias Ashmole**... Charles II, gençliği sırasında onun yazılarını elde ederek okumuş, çok ilginç bulmuş, alşimiye merak sarmıştı. Nitekim bu kuruma da öncelikle alşimi konusu üzerinde çalışmalar yapacağı belirtildiği için izin vermişti.

Bu noktada ilginç bir şey daha dikkatimizi çekiyor: Basit bir kurum, bir dernek bile doğrudan kralın iznine bağlı… Ortaçağ artık kapanmıştır, feodalite son bulmuştur, Avrupa usul usul Aydınlanma Çağı'na doğru ilerlemektedir ama halk örgütleri bakımından durum değişmemiştir. Bunların oluşumu kralın izin ve onayına bağlıdır. Nitekim bu durumu oyunun sonrasında Londra Büyük Locası'nın kuruluş aşamasında da göreceğiz. Ancak bu olgunun İskoçya'da oradaki güçlü aileler (Seton, Sinclair vb.) nedeniyle biraz farklı olduğu söylenebilir.

Royal Society Kuruluyor

Bu kurumu gerçekten Robert Boyle mu kurmuştu?

Ortaya böyle bir soru atınca, bunun da altından bir bit yeniği çıkacağı anlaşılıyor. Zaten bu olay, Royal Society ile bağlantılı konunun belki de en ilginç yanı hatta mihenk noktası sayılabilir.

Robert Boyle, Prieuré de Sion'un büyük üstadı olunca, organizasyonun güvenliği bakımından benimsenmiş geleneksel yönteme uyarak sahne gerisine çekilmesi gerekirdi. Nitekim öyle yaptı ama beri yandan tanınmış bir bilim adamı oluşundan ötürü Royal Society'nin başında bulunması da sakıncalı olmayabilirdi. Ancak bu işe de yanaşmadı. Gerekçesini az sonra göreceğiz. Bu nedenle bu kurumun resmî tarihçesinde onun adı hiç geçmez. Sanki "Görünmez Kolej' ile "Royal Society" birbirleriyle ilgisiz apayrı kuruluşlarmış gibi…

Zaten genel tarihte "Görünmez Kolej"e de pek az değinilir. Fransa'da Robert Boyle ile Charles II arasındaki ilişkilerden hiç söz edilmez. Royal Society ile Rozkrua Tarikatı bağlantısı da kurulmaz, anlatılmaz.

Bunların böyle oluşunda bir art niyet aramayalım. Tarihe bir başka yönden bakıldığı için "bilinmediğinden" diyelim.

****

Soru: **Robert Moray** diye birinin adını hiç duydunuz mu?

Bu, oyunda sahneye çıkan dördüncü Robert oluyor!

Öncekiler daha çok bilenen kişilerdi. Şimdi zorlanmış olabilirsiniz hatta belki hiç duymadınız bile… Bu bir bilgi noksanı sayılmaz; 17. yüzyıl ortalarındaki İskoç asıllı Robert Moray da aslında ünlü bir kişidir ama zaten adını pek az kimse duymuştur.

Özellikle İngilizler açısından, tarihteki varlığı gizlenemese bile pek duyulmamasına çalışılmış olmasına da şaşırmamalı.

Robert Moray, Royal Society adı verilen bu kurumun ilk başkanıdır. Fakat ansiklopedilerde ya da internette Royal Society'nin başkanlığını yapmış kişilerin sıralanışına bakarsanız, Robert Moray'dan hiç söz edilmediğini görebilirsiniz.

Bu iş tarihte hep böyle… Yapıp etmelerinden hoşlanılmamış olan kişilerin adları elden geldiğince silinmiş, silinemese de değinilmeden geçilmiş.

Robert Moray, İskoçya'da 1641 yılında "kabul edilmiş mason" olarak bir locaya katılmış. Bu tarih günümüzdeki Masonlukta unutulmamış, bir anı olarak değer verilmiş. Edinburgh Vilayet Büyük Locası'na bağlı 1641 no.lu loca onun adını taşıyor.

Oliver Cromwell'in kafasını kestirdiği Kral Charles I ona "şövalye" unvanını vermiş. Daha sonra Fransa'daki **"İskoç Muhafızlar"** *(Gardes écossais)* adlı askerî birliğin komutanı olmuş.

Eyvah!... Şimdi burada Royal Society konusunu bir süre durdurup İskoç Muhafızlar ile bağlantılı bir özet bilgi vermezsek olmaz. Yoksa İskoçlar ile Fransızlar arasındaki ilişkiler ve Robert Moray'ın bu oyundaki rolü yeterince anlaşılamayabilir.

Bunun için bir yan sahne daha ışıklandırıp kısa bir süre daha da geri bir tarihe gideceğiz.

İskoç Muhafızlar

15. yüzyılda Fransa'da yalnızca İskoçlardan oluşan bir askerî birlik kurulmuştu. Aslında bu daha 1326 yılında, İskoçların Kralı Robert Bruce sağ iken tasarlanmıştı. Robert Bruce, kendisine çok yardım eden, dolayısıyla kendisinin de destek verdiği Tapınak Şövalyeleri nedeniyle Fransa Kralı Philippe IV ile hiç geçinememiş ama sonrasında tahta çıkan Charles IV ile her iki ülkenin ortak çıkarı bakımından anlaşabilmişti. Aralarında bir yazılı anlaşma da bağıtlanmıştı.

İskoç ve Fransız kralların anlaşması, sonraki dönemlerde de geçerli tutuldu. Buna göre İskoçya Fransa'yı askerî güç bakımından besleyecek, Fransa da her koşul altında İngiltere'ye karşı İskoçları destekleyecekti.

1424 yılında Fransa'nın İngiltere ile tutuştuğu savaşta Fransız ordusunda yer alan İskoç askerleri büyük yararlık gösterdi. Bunun üzerine bir İskoç askerî birliği, Fransa kralının sürekli koruyucusu olarak görevlendirildi.

1445 yılında Fransa Kralı Charles VII güçlü bir ordu kurdu. Bu orduda yalnızca İskoçlardan oluşan bir özel birlik vardı. Bu birliğe "Compagnie des Gendarmes Ecossais" *(İskoç Jandarmaları Bölüğü)* adı verilmişti. Bu birlikte görevli olan askerlere açıktan birtakım haklar, komutanlarına ise "olağanüstü" denilebilecek ayrıcalıklar tanınmıştı.

Sonraları, bu bölükten özenle seçilerek alınan askerlerle "Garde du Roi" *(Krallık Muhafızı)* ve "Garde du Corps du Roi*" (Kralın Koruması)* adlarında iki manga kuruldu. Hepsine birden kısaca **"Gardes Ecossais"** *(İskoç Muhafızlar)* denilir oldu. Bu bölük, askerî bakımdan âdeta Tapınak Şövalyeleri'nin bir kopyası gibiydi ama papaya değil, Fransa kralına bağlıydı.

Böyle oluşuna karşın, Tapınak Şövalyeleri'nin 13. yüzyılda papaya ne denli bağlı olduklarının tartışılabileceği gibi, İskoç Muhafızların da 16. yüzyıl ve sonrasında Fransa kralına bağlılık ölçüsü sorgulanabilir.

***

İskoç Muhafızlar, Tapınak Şövalyeleri gibi herhangi bir ekonomik etkinlik göstermedi. Kurumsal olarak herhangi bir mal ve mülk de edinmediler. Başka ülkelerde örgütlenmeye kalkışmadılar. Fakat Fransa'da her fırsatta burunlarını iç politikaya sokmaktan hiç de geri kalmadılar.

1483 yılında Kral Louis IX ölüp de oğlu Charles VIII daha 13 yaşında iken tahta çıkarıldıktan sonra, yaklaşık bir buçuk yüzyıldan beri Fransa'nın egemeni olan Valois hanedanı hayli sıkıntıya sürüklendi hatta sarsıntılı günler geçirmeye başladı. Yanı başlarında soylarının yüzyıllarca önceki **Merovenjler**'e dayandığını, dolayısıyla Fransa'nın asıl sahibi olduklarını ileri süren Lorraine ve Guise aileleri, tahtı ele geçirebilmek için her an tetikte duruyorlardı. Kendilerine sıra gelmesini bekleyemez olmuşlardı. Tahta ulaşabilmek için fırsat kolluyor, üstelik bunu sadece umutla beklemekle kalmayıp, yaratmaya çalışıyorlardı.

Fransa'yı İngilizlere karşı koruyan İskoç Muhafızlar, işte buna hiç de karşı çıkmıyordu. Ya sahiden bir şey yapamıyor ya da bu işe karışmak istemiyor ve tarafsız kalmayı yeğliyorlardı: *"Valois hanedanı devrilip yerine Lorraine ya da Guise ailelerinden biri kral olursa... Üstelik onlar soylu İskoç aileleriyle hısımdır."*

Herkes gibi İskoç Muhafızlar da önce kendi çıkarlarını düşünüyordu.

O koşullar altında haksız sayılabilirler miydi?

****

15. ve 16. yüzyıllarda Fransa'da çevrilen entrikaların, dilimizde kullanılan deyim uyarınca "Bizans oyunları"nın haddi hesabı yoktu. Üstelik bunların hemen hepsi bir "beklenmedik ölüm" ile sonuçlanıyordu.

Kral Charles VIII, daha tahtın tadına bile varamadan 28 yaşında öldü. Gençliğinden beri sağlığı iyi sayılmazdı ama zaten öleceği için mi öldü, yoksa bu ölüm dış etkenlerle hızlandırılmış mıydı, sorgulamaya değer. Çünkü bu arada üç oğlundan hiçbiri dört yaşına bile varamamıştı. Böylece, Charles VIII ölmeden önce ailesi kurutulmuştu ama yetmedi. Fransa tahtına kız kardeşi Jeanne ile evlenmiş olan Louis XII çıkarıldı.

Bu olay Lorraine ve Guise aileleri bakımından âdeta yıkım sayılırdı. İyice hırçınlaştılar... Bundan böyle Valois hanedanının bireylerini daha önce olduğu gibi dolambaçlı yollardan giderek devre dışı bırakmaya çalışmak yerine, açıkça saldırıya geçmeye hazırlandılar. Kralın henüz bir oğlu olmamışken onu ortadan kaldırmak önlerini açardı.

Ancak İskoç Muhafızlar, belki de tüm tarihçeleri boyunca bu dönemde görevlerini gerektiği gibi yerine getiriyor, Fransa kralını gerçekten de çok iyi koruyorlardı.

Louis XII 1515 yılında öldü. Guise ve Lorraine hanedanına bir kez daha gün doğdu.

Heyhat!...

Krallığa yine Valois hanedanından François getirildi. Lorraine ve Guise aileleri bir kez daha çöküntüye uğradı. Üstelik Kral François, tam 30 yıl boyunca tahtta kalmayı başardı.

Baştan sona atlamadan okuyorsanız sıkıldınız… Şimdi diyeceksiniz ki, «Yahu, buradaki tiyatro oyunu İngiltere'de mi oynanıyor Fransa'da mı?»

Haklısınız ama İngiltere'de oynanan oyunun arka sahnesinde İskoçlar var. Onlar da Fransa ile bağlantılı. Oyunun bir yan sahne açmış olduğumuz ara bölümü de Fransa'da tezgâhlanıyor.

***

Kral François döneminde entrikalar devam etti. Büyük oğlu 1536 yılında 18 yaşındayken öldürüldü. Orléans dükü unvanı verilmiş en küçük oğlu da 1545 yılında ortadan kaldırıldı. Sadece kralın ikinci oğlu Henri'ye dokunmayı başaramadılar.

1547 yılında Henri II taç giyerken, tüm bu olup bitenlerin farkındaydı. Lorraine ve Guise ailelerinin İskoçlar ile olan akrabalık ilişkilerini ne göz ardı ediyor ne de küçümsüyordu. Bu nedenle İskoç Muhafızlara da pek güvenmiyordu. Bu bölüğü kapatıp atabilirdi ama satın almayı yeğledi. Askerlerin ücretlerini, komutanların ayrıcalıklarını artırdı. Olanaklarını genişletip Fransa'da bireysel mülk edinmelerini teşvik etti. Bir diğer deyişle, İskoç Muhafızlar'ı Fransızlaştırmaya çalıştı.

Buna karşın İskoç Muhafızlar her fırsatta Lorraine ve Guise ailelerini destekleyip, onlara yardımcı olmaktan geri kalmıyordu. Ancak bunu apaçık bir şekilde yapmakta değillerdi; ne de olsa doğrudan Fransa kralının buyruğu altındaydılar ve ona hizmet ediyorlardı.

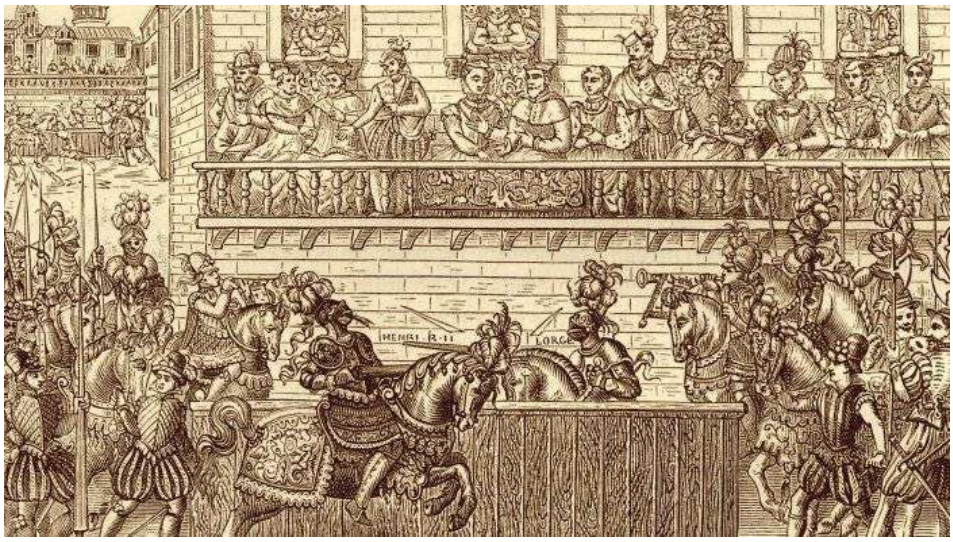
Ölümcül Şenlik

1559 yılında Henri II, büyük kızı Elizabeth'in İspanya kralıyla evlenmesi nedeniyle büyük bir şenlik düzenledi. Avrupa'nın hemen her yerinden krallar, prensler, dükler, baronlar, herkes gelmişti.

Bu tür şenliklerde çeşitli yarışmalar yapılırdı. Öteden beri benimsenmiş bir gelenek uyarınca ev sahibinin de bu yarışmalarda yer alması gerekirdi.

Dövüşlü yarışmalara pek meraklı, üstelik hayli yetenekli de olan Henri II, önce Savoie Dükü Carlo Emanuele, ardından François de Guise ile kapıştı. İkisini de alt etti. Öyle sevindi, öyle gururlandı ki, bu kez er meydanına daha güçlü birini, İskoç Muhafızların komutanını çağırdı.

Komutan Gabriel Montgomery, bu karşılaşmada Fransa kralını çok ağır bir biçimde yaraladı; ölmesine neden oldu.

Fransa Kralı 2. Henri'nin ölümünü yansıtan bir gravür

Bu olay bir kaza mıydı, yoksa çevrilmekte olan entrikaların önceden planlanmış bir parçası mı?

Bu soru hiçbir zaman kesin yanıt bulamadı.

Şurası kuşkusuz ki şayet kralın ölümüne Gabriel Montgomery değil de gelecekteki kral adaylarından biri olan François de Guise neden olsaydı, tahta çıkabilme şansını tümüyle yitirirdi. Gerçi bundan bir buçuk yüzyıl kadar önce İskoçya'da Robert Bruce, rakibi John Comyn'i öldürerek tahta çıkmayı başarmıştı ama Protestanlığın hızla gelişmekte oluşuna karşın henüz Katolik Kilisesi'nin sözünü geçirmeyi sürdürdüğü Fransa'da bu iş öyle kavga ederek, rakibini öldürerek falan yürümezdi. Nitekim Robert Bruce bundan ötürü Katolik Kilisesi tarafından aforoz edilmişti; onun umurunda değildi ama Fransa'da hiçbir kral adayı bunu göze alamazdı. Entrika ile ortadan kaldırmak başka; onda hiç kimse sorumluluk almıyor.

Karda yürüyeceksin, izini belli etmeyeceksin!

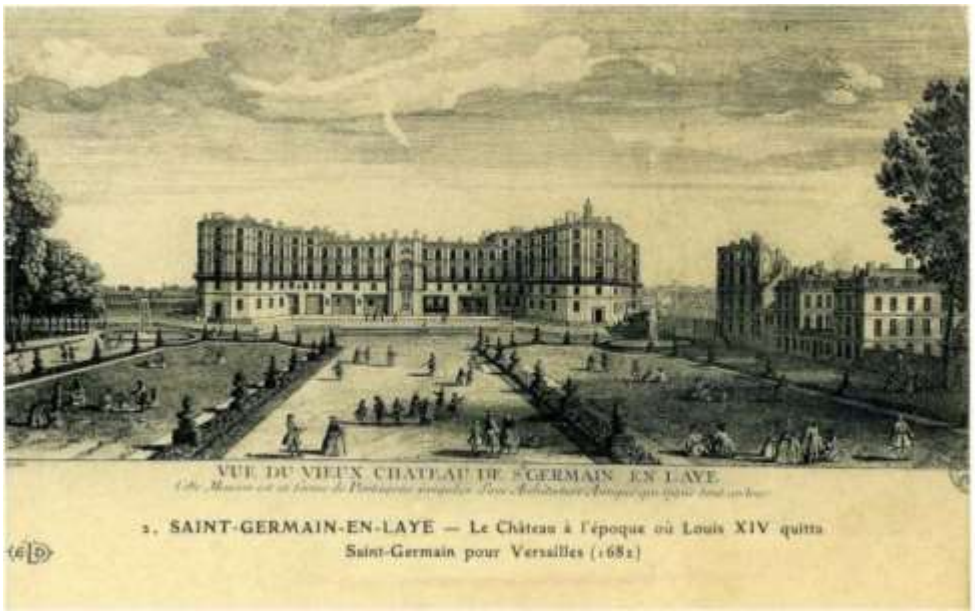
İskoç Muhafızların stratejisi de öyleydi.

İşte Robert Moray, bu birliğin 17. yüzyıl ortalarındaki komutanıydı.

Şimdi yan sahneyi kapatıp ana sahneye dönelim.

St. Germain-en-Laye

İskoçlarla Fransızlar arasında sıkı aile bağları var ya… Nitekim kafası kesilen Kral Charles I'in dul eşi Henrietta Marie, Fransa Kralı 13. Louis'nin kız kardeşiydi. İngiltere'de Cromwell yönetimi ele geçirince, yurt dışına sürülen Stuartlar ile birlikte onların açık destekçilerinden (Stuartistlerden) çoğu, Henrietta Marie'nin Paris yakınlarında St. Germain-en-Laye adlı yerdeki şatosuna sığınmıştı.

Şatonun o tarihteki görünümünü yansıtan bir kartpostal

Arada şöyle bir not: Bu şato, Masonluğun tarihinde sonraki dönemlerde de hayli önemli bir yer tuttu.

1654 yılında (Robert Boyle Prieuré de Sion'un büyük üstadı olduğunda) Robert Moray, kayınbabası David Lindsay ve sonradan Charles II adını alacak olan genç Charles Stuart, bu şatoda bir araya gelerek, İngiltere'de Cromwell'in oluşturduğu cumhuriyet rejimini yıkıp, Stuartları yeniden tahta çıkarabilmek için bir plan oluşturmuşlardı.

Burada adı geçen David Lindsay, Robert Moray'ın İskoçya'daki ünlü ailelerden birinin ileri gelenlerinden Alexander Seton'un kızıyla evli kayınbabasıdır; o da 17. yüzyılın ünlü alşimistlerinden biriydi.

Oliver Cromwell'in yakında ölümünün hazırlanmış olabileceğine ilişkin tek delil işte bu toplantıdır. Nitekim dört yıl sonra Cromwell ölür ölmez, bu plan yürürlüğe kondu. İngiltere'de yine monarşi rejimine dönülmesi için çalışmalara başlandı.

Ancak bu öyle çabucak, kısa süre içinde olup bitecek iş değildi. Neredeyse bir yıl aldı. Önemli bir çatışma çıkmadan, kansız sağlanabilmesi için hem askerî hem sivil kanatta çok uğraşmak, her kesimden ve geniş çapta destek sağlamak gerekiyordu. Kolay iş değildi.

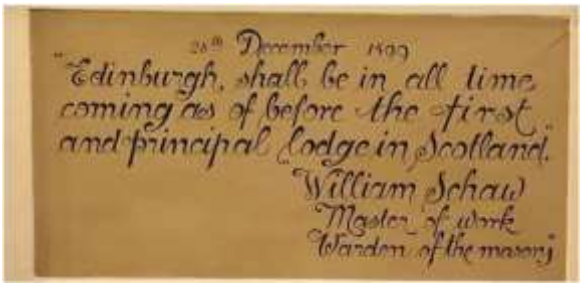
Sonunda daha 30 yaşında olan Charles II, İngiltere'ye gelerek tahta çıktı. Diğer Stuartlar ve yandaşları da yurtlarına geri dönüşe geçti.

***

Charles II tahta çıkar çıkmaz Robert Moray'ı kendisine başdanışman yaptı. Kardeşi William Moray'ı da inşaatçı mason localarının yürüttüğü çalışmaları devlet adına denetlemek üzere görevlendirdi.

William Moray, inşaatçılık mesleğinin İngiltere'deki tarihçesinde ilk kez "büyük üstat" unvanını almış kişi oldu ama bu meslekle uzaktan yakından ilgisi yoktu. Bir "kabul edilmiş mason" bile değildi. Nitekim belki bu yüzden masonik yazında ondan hiç söz edilmez. (Buna karşılık bir kabul edilmiş mason olmasa da resmî nitelikli Masonluk Tarihi'nde adından masonmuş gibi söz edilen kişiler görülüyor.)

Aslında geleneksel inşaatçılık mesleğinde "büyük üstat" unvanı bundan çok daha önceki tarihlerde de vardı. İngilizler bunu kendilerine mâl eder ama yanlış… İngilizvarî tutum işte… İskoçların Kralı James VI yani sonra İngiltere kralı olan James I, 1598 yılında **William Schaw** adlı ünlü bir İskoç mimara bu unvanı vermişti. (Bu konu masonik literatürde açıkça geçer ve uzun uzun anlatılır. Zaten William Schaw tarafından o tarihte düzenlenmiş yasa ve kurallar vardır. Bunlar belgelenmiş ve yitirilmeden günümüze gelebilmiştir.)

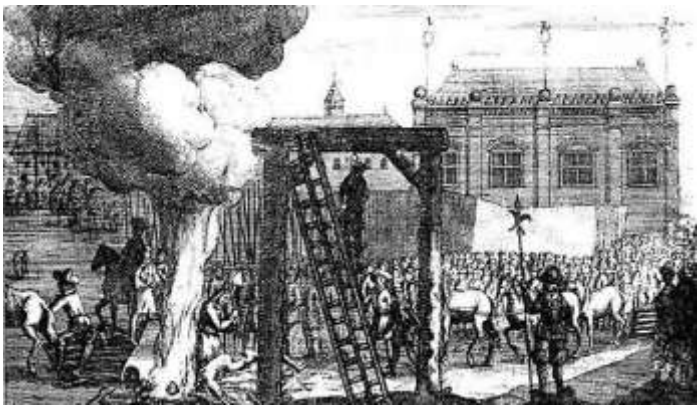

Kimilerine göre kraldan "Royal Society" adı verilen kurumu oluşturmak üzere gereken izni alan Robert Boyle değil Robert Moray idi. Nitekim Charles II bundan ötürü onu kurumun başına getirmişti.

***

Bu noktada konumuzla bağlantısı olmayan ama ibret alınması gereken bir olaydan söz etmeden geçmeyelim; insanların, amaçlarına ulaştıktan sonra bile öç alma hırslarının dinmeyişini gösteren bir olay bu...

Charles II, tahta çıktıktan kısa bir süre sonra Oliver Cromwell'in mezarını açtırtmış. Artık çürümeye yüz tutmuş cesedi çıkarttırıp önce astırmış, sonra kafasını kestirtmiş, mumyalatmış ve "Westminster Hall" adlı İngiliz parlamento binasının önünde tam 20 yıl boyunca sergiletmiş.

Christopher Wren

Royal Society'nin kurucuları arasında daha sonra İngiltere'nin en ünlü mimarlarından biri niteliğini edinecek olan Christopher Wren de vardı. Aslında bir mekanikçiydi; gençliğinde, günlük işlerde çok işe yarayan âletler icat etmişti. 25 yaşındayken profesör olmuş, İngiltere'deki bazı üniversitelerde geometri ve astronomi dersleri vermeye başlamıştı. Beri yandan amatör olarak mimarlığa merak sarmıştı. Bir yandan bu merakı, diğer yandan ortaya yeni bir şeyler çıkarabilmedeki becerisi göz önünde tutularak, incelemelerde bulunmak üzere Paris'e gönderilmişti. Orada çağın gereği uyarınca Kıta Avrupası'nda hızla gelişmekte olan yeni tarz mimarlığın, özellikle Barok stili ve tekniğinin bazı inceliklerini öğrenip 1666 yılında dönmüş, Saint Paul Katedrali'nin yenilenmesine ilişkin bir proje hazırlamıştı.

Kaynak: http://www.hberlioz.com/London/BLStPaul.html

Projesinin kabul edilmesinden bir hafta sonra tüm Londra kenti alevler içinde kalmış, Christopher Wren bu büyük yangının ertesinde kentin yeni baştan yapımını Kral Charles II adına denetlemekle görevlendirilmişti.

Bu arada, 1663 yılında William Moray'ın İngiltere'deki görevine son verilip, devlet adına locaları denetleme işinin o tarihte Royal Society üyeliğine alınan politikacı şair John Denham'a aktarıldığını belirtmek gerekiyor. 1669 yılında ise bu görevi de Christopher Wren üstlendi.

Saint Paul Katedrali'nin yeniden yapımı konusu birkaç yıl tartışıldıktan sonra, Kral Charles II, 1675 yılında Christopher Wren'in projesinin uygulanmasına karar verdi. (Bu katedralin yeniden yapımı 1708 yılına kadar sürmüştür ama inşaat evreleri konumuzun dışında. Christopher Wren'in Londra'da başka mimari yapıtları da var.)

***

1681 yılında Christopher Wren'e "Sir" unvanı verilip, Royal Society'nin başkanlığına getirildi. Orada birçok Rozkruacı ile bir araya geldi. Özellikle **Isaac Newton** ile yakın dostluk kurdu. Elbette Rozkrua Tarikatı'na da alındı.

Sir Christopher Wren'in gençlik döneminin bir kısaltılmış özgeçmişini vermiş gibi olduk. Konumuzun iyi anlaşılabilmesi bakımından önemliydi. Onu sahnede yine göreceğiz; bu tiyatro oyununda başroldekilerdendir.

Şimdi yine İngiltere tarihine dönelim ve bu kez oyunun 17. yüzyılın son çeyreğindeki perdesini izleyelim.

Sonraki bölümde…